

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

ARXITEKTURA VA SHAHARSOZLIK ASOSLARI

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	700000 - Muhandislik ishlov berish va qurilish sohalari
Ta'lim sohasi:	730000 - Arxitektura va qurilish
Ta'lim yo'nalishi:	60730200 - Shahar qurilishi handa kommunal infrazilmani tashkil etish va boshqarish

Urganch – 2024

Mazkur o'quv dastur Urganch davlat universiteti kengashining 2024-yil "28" 06 dagi 11 - sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

O'quv ishlari bo'yicha prorektor _____ S.U.Xodjaniazov

Akademik faoliyat va registrator departamenti boshlig'i: _____ G.R. Matlatipov

Mazkur o'quv dastur "Texnika" fakulteti Kengashining 2024-yil "21" 06 dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (11 - sonli bayonnomaga).

Texnika fakulteti dekani: _____ M.Q.Qurbanov

Mazkur o'quv dastur "Qurilish" kafedrasining 2024-yil "18" 06 dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan (22-sonli bayonnomaga).

"Qurilish" kafedrası mudiri: _____ Q.K.Axmedov

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar	
AShAB2051	2024-2025	4	5	
Fan/modul turi	Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Tanlov	O'zbek/rus		4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami Yuklama (soat)
	Arxitektura va shaharsozlik asoslari	60	90	150
2.	1. Fanning mazmuni, maqsadi va vazifasi. “Arxitektura va shaharsozlik asoslari” fanning ushbu dasturi «Shahar qurilishi hamda kommunal infratuzilmani tashkil etish va boshqarish» yo'nalishi bo'yicha ta'lim olayotgan talabalarga mo'ljallangan bo'lib, arxitektura va shaharsozlikning asosiy tushuncha va masalalari, fuqaro binolarining tarkibi, ularning elementlari, fuqaro binolarining hajmiy-fazoviy echimlari va zamonaviy rejalashtirish asoslari to'g'risidagi masalalarni kamraydi. Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda arxitektura va shaharsozlikning asosiy masalalari, arxitektura rivojlanishining asosiy davrlari, turli xil ushblari, hamda binolarning asosiy konstruktiv elementlari haqida mos bilim, ko'nikma va malakalarni, hamda ularni amaliyotda tadbir etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat. Fanning vazifasi - talabalarni binolarni tashkil qiluvchi asosiy konstruktiv elementlari va ularning loyihaviy o'lchamlari, bino va shahar hududlarining funksional-fazoviy tarkibi, arxitektura ushblari, loyihalashtirish asoslari, binoning asosiy konstruktiv elementlari bilan tanishtirish va o'rganishdan iborat.			
II. Asosiy nazariy qism. (ma'ruza mashg'ulotlari) 1-Mavzu.Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni. Arxitektura va shaharsozlik rivojining tarixiy bosqichlari. Ibtidoiy jamoa arxitekturasini Arxitektura va shaharsozlik qisqa tarixiy sharti. Quldorlik jamiyatida qurilish madaniyatining shakllanishi. Ilk shaharlarni rejalashtirish tarkibi Messopotamiya shaharsozligi. 2-Mavzu.Qadimgi Misr arxitektura va shaharsozligi. Qadimgi Misr arxitektura va shaharsozligi. Order tizimi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari. 3-Mavzu.Qadimgi Yunon shaharsozligining rivojlanishi. Qadimgi Yunon arxitekturasini va shaharsozligi.Shtaxarlarni rejalashtirish tarkibi. Arxitektura dasturi order tizimi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari. Ullkan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari. 4-Mavzu.Antik Rimning arxitektura va shaharsozligi. Shtaxarlarni rejalashtirish tarkibi. Arxitektura dasturi order tizimi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari. Ullkan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari. Vizantiya arxitektura va shaharsozligi. Vizantiya arxitektura va shaharsozligi.Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari. 5-Mavzu.Arxiitektura Roma ushbi. Arxitektura Gofika ushbi.				

Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari. Ukan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari.

6-Mavzu. Uyg'onish davri arxitektura va shaharsozligi.

Uyg'onish davri arxitektura va shaharsozligi. Shaharlarni rejalashtirish tarkibi. Arxitekturadagi order tizimi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlar va qurilish materiallari. Ukan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari.

7-Mavzu. Barokko arxitekturasi.

Barokko arxitekturasi. Tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari. Hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari va qurilish materiallari.

Fransiya klassitsizmi.

Rokoko uslubi. Ampir uslubi. Konstruktiv jarayonlar. Asosiy bino turlari. Shaharlarning rejalashtirish tarkibi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlar va qurilish materiallari. Ukan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari.

8-Mavzu. Kapitalizm davrida arxitektura va shaharsozlik.

Kapitalizm davrida arxitektura va shaharsozlik. *Modern uslubi*, *Neoklassitsizm*, *Art Deco*. Hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlari. Sho'rolar davri arxitekturasi va shaharsozligi.

Feodalizm davrida Markaziy Osiyoning me'morlik va shaharsozligi.

XIV-XV asrlarda Markaziy Osiyo me'morligida mukammal me'moriy qurilish va dekorativ shakllar yaratilishi.

9-Mavzu. O'zbekiston arxitektura durdonalari.

O'rta Osiyoning qadimiy shaharlaridan Samarqand arxitektura va shaharsozligi. Shaharlarni rejalashtirish tarkibi. Binolarning asosiy turlari, hajmiy rejalashtirish sxemalari, konstruktiv elementlar va qurilish materiallari.

O'rta Osiyoning qadimiy shaharlaridan Buxoro, Xiva arxitekturasi va shaharsozligi. Ukan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari.

10-Mavzu. Zamonaviy shaharsozlik nazariyasi.

XXI asrning yangi texnologiyalarini shaharsozlik, me'morligida qo'llash, muhimi shakllantirish. O'zbekiston Respublikasi arxitektura va shaharsozligi. Mustaqil O'zbekistonda arxitektura va shaharsozligi rivojining zamonaviy muammolari va istiqbollari.

11-Mavzu. Loyihalash asoslari. Binolarning asosiy turlari. Tasnifi. Binolarga qo'yiladigan asosiy talablar. Binoni hajmiy-rejaviy yechimi to'g'risida tushuncha. Binolarning asosiy elementlari. Binolarning konstruktiv sxemalari. O'Ichamlar, modollar. Qurilishni industrialashtirish. Qurilishda unifikatsiya, tipizatsiya, standart.

12-Mavzu. Asoslar va poydevorlar.

Asoslar to'g'risida tushuncha va ularga qo'yiladigan talablar. Tabiiy va suniy asoslar haqida tushuncha. Poydevorlar va ularning konstruktiv yechimlari. Poydevorlarning turlari, ularning tasnifi. Gidroizolyatsiya. Yerto'ralar.

13-Mavzu. Devorlar va tayanchlar.

Devorlarning arxitektura konstruktiv elementlari. Devor turlari va ularga qo'yilgan asosiy talablar. Deformatsiya cho'klari. Balkonlar, lojiyalar, erkertlar. Pardevorlar. Pardevor turlari va ularga qo'yilgan asosiy talablar. Pardevorning konstruktiv yechimlari.

14-Mavzu. Orayopmalar.

Orayopmalar. Orayopmalar turlari. Orayopmalarga bo'lgan ta'sirlar. Ularga bo'lgan talablar. Orayopmalarning konstruktiv yechimlari.

Pollar. Ularga bo'lgan talablar. Turlari. Pollar va ularning konstruktiv yechimlari.

15-Mavzu. Derazalar va eshiklar.

Derazalar va ularning konstruktiv elementlari. Deraza tasnifi. Eshiklar va ularning

konstruktiv elementlari. Ularga bo'lgan talablar. Turlari.

Tomlar. Tomyopmalar.

Tomyopmalari va ularga qo'yilgan asosiy talablar. Ularga bo'lgan ta'sir va talablar. Chodog'li tomlar va ularning konstruktiv yechimlari. Chodog'siz tomlar. Shamoliatladigan va shamolatilmaydigan tomlar.

Ma'ruza mashg'ulotlari multimediya qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada akadem. guruhlar oqini uchun o'tiladi.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Arxitekturaviy loyihalashda modollarni, masshtablarni ishlatish.
2. Koordinat o'qlari, markirovkasi va koordinat to'rlarining tuzilishi.
3. Binodagi koordinat o'qlarini o'rnatish.
4. Fugaro binolari qavatlari tarxini chizish.
5. Bertilgan variant bo'yicha binoning hajmiy-rejaviy yechimi asosida ko'ndalang va bo'ylama qirkinimi chizish.
6. Binoning qavatlar rejalari asosida fasad kompozitsiyasini qurish.
7. Poydevor rejasini chizish.
8. Orayopma rejasini chizish.
9. Tom rejasini chizish.
10. Pollar tarxini chizish.
11. Zinapoya, zinapoya maydonlarining o'Ichamlarini aniqlash va chizish.
12. Tugunlarni chizish.
13. Eshik va oynalar qaydnomasini tuzish.
14. Xonalar qaydnomasini tuzish.
15. Fugaro binolarning texnik iqtisodiy ko'rsatkichlarini hisoblash.

Amaliy mashg'ulotlar multimediya qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada har bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomondan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar asosida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ibtidoy jamoa arxitekturasi. Arxitektura va shaharning qisqa tarixi hati
2. Mesopotamiya arxitekturasi shaharsozligi
3. Vavilon davridagi arxitektura
4. Qadimgi Misr arxitekturasi va shaharsozlik majmuasi. Qadimgi Misr arxitektura kompozitsiyalari
5. Qadimgi Gresiya shaharsozligi rivojlanish davri
6. Afina Akropolis. Erexteyon. Partenon, xram Nike Apteras
7. Pergamendagi Zevs altari haqida ma'lumot
8. Orderlar haqida. Dor, ion, korinf orderlari.
9. Antik Rim davri arxitekturasi va shaharsozligi
10. Rim respublika davri arxitekturasi. Yuliy sezar davri.
11. Rim imperiya arxitekturasi davri. "Kolizey", "Rimdagi Ti arxasi", "Panteon"
12. Barokko arxitekturasi. XVII asr "Barokko asri"
13. San Karlo ibodatxonasi
14. Barokko uslubining boshlang'ich davri
15. Fransiya klassitsizmi
16. Fransiya Renesansining rivojlangan davri. Luvr saroyi qurilishi
17. XVII asrning ikkinchi yarmida Fransiya arxitekturasi. Lyudovik IV davrida

Versal saroyi haqida 18. XV/1 asrning birinchi yarmida Fransiya arxitekturas 19. Fransiya XV/III asr arxitekturas 20. XIX asrda Fransiya arxitekturas (Napoleon davri) 21. Gotika uslubli Parijdagi Notre-dam sobori xaqida ma'lumot 22. O'rta asr arxitekturas yodgorliklari Samarkand 23. "Bibi Xonim" maqbarasi 24. "Shohi Zinda" mavzolei 25. "Registon" maydoni 26. O'rta asr arxitekturas yodgorliklari Buxoro 27. Kosh madrasa ansambli 28. Minorai Kalon 29. Labi — hovuz ansambli 30. O'rta asr arxitekturas yodgorliklari Xiva 31. Ichan — qal'a ansambli. Oq machit, Allaqlixon madrasasi 32. O'rta asr arxitekturas yodgorliklari Toshkent 33. Shayx Xovandi Toxur mavzolei 34. Hazrati Imom madrasasi 35. Tasmasimon poydevor 36. Usunsimon poydevor 37. Yaxlit poydevor 38. Qozqsimon poydevor 39. Orayopma turlari va materiallari 40. Tom turlari. Bir nishabli, ikki nishabli tomlar 41. Tom yopma turlari 42. Devor va pardavorlar konstruksiyasi 43. Zinalar klassifikatsiyasi 44. Eshik turlari va elementlari 45. Oyna turlari va elementlari Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlanadi va taqdimot etiladi.	3. V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida bakalavr: - arxitektura va shaharsozlik asoslari fanining maxassslik fanlarini o'rganishdagi ahamiyati; - dastlabki jamiyat arxitekturasida qurilishning tarixiy bosqichlari, ilk shaharlarning paydo bo'lishi va rejalashtirish tartibi; - Mesopotamiya, Qadimgi Misr, Qadimgi Yunon, antik Rim, Vizantiya kabi davlatlarning ixtikatura va shaharsozligi, ulkan tarixiy arxitektura yodgorliklari va shaharsozlik majmualari; - O'zbekiston arxitekturas darddonalari, qadimiy shaharlarning tarixiy me'moriy yodgorliklari, o'rta asr me'morchiligi <i>xaqida tasavvur va bilimga ega bo'lishi</i>; - fuqaro binolarini loyihalash me'yoriatlari va qoidalari, turkumlari va talablarini bajarish bo'yicha; - Zamin va poydevorlar, devor va ayrim tayanchlar, orayopma konstruktiv sxemalarini loyihalash; - shaharsozlik masalalarini AutoCAD (Kompas) dasturi yordamida bajarish va xisoblash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i>; - bin o'va inshootlar, me'morchilikning mohiyati, uning go'ida va vazifalari, me'moriy-qurilish loyihalashtirish asoslari xaqida; - O'zbekiston sharoitida fuqaro binolarini loyihalashtirish bo'yicha me'yori va
--	--

qoidalar, xajmiy-rejaviy echimlarga bo'lgan talablar haqida <i>malakaga ega bo'lishlari kerak.</i>	4. VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari. - ma'ruzalari; - interfaol keys-stadialar; - seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); guruhlarda ishlash; - taqdimotlarni qilish; - individual loyihalari; - jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalari.
5. VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid amaliy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, natijalarni to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan uslublar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma-tasviriy ishini topshirish.	6. Asosiy adabiyotlar. 1. Sh. S. Kadabayeva. Arxitektura va shaharsozlik asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent – 2023 y. 2. M.M.Miralimov, S.Seyfididinov, M.B.Babjanov. Arxitektura. Darslik. -T.: «Fan va texnologiya», 2016, 316 bet. Qo'shimcha adabiyotlar. 3. Arxitektura tarixi [Man]: Q. Ibo' qov' qo'llanma/Sh. Abdullayev/Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. — T.: Cho'pon nomidagi N M PU, 2018. - 276 b. 4. Табиров А.Л., Бадер О.А., Кадабаева Ш.С. "Основы архитектуры и градостроительства". Учебное пособие. Т. 2014г. 5. Миталимов М.М. «Турар-йой ва жамоат биноларини лоьхалаш асослари». О'quv qo'llanma. Т. 2010y. 6. Ubaydullayev X.M., Imog'omova M.M. «Турар-йой ва жамоат биноларини лоьхалашнинг трологик асослари» Т. 2009y. 7. Х.Пўлатов, Д.Аскарлов "Архитектурный дизайн асослари" Ўқув кўдланма. Т. 2000 й. 8. СНиК 2.07.01-03* Градостроительство. Планирование развития и застройки территорий городских и сельских населенных пунктов. — Т.: Госкомархитектстрой РУз, 2009г. 9. СНиК 2.08.01 — 05 «Турар жой бинолари». Т.: Госкомархитектстрой 2005г. 10. СНиП 2.08.02-96 «Жамоат бинолари ва иншоотлари». Т.: Госкомархитектстрой РУз, 2011 г. Аxborot манбаалари: 11. www.stroi.ru 12. www.gamblert.ru 13. http://www.stroygigant.ru 14. www.architecture.uz 15. www.5ballov.ru

7.	Urganch davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: Nafasov R. SH. - UrDu, "Qurtish" kafedrası katta o'qituvchisi
9.	Tag'rizechilar: Raxmanov B. S. - UrDu "Qurtish" kafedrası professori, t.f.d.